

PERSWAZJA JĘZYKOWA W RÓŻNYCH DYSKURSACH

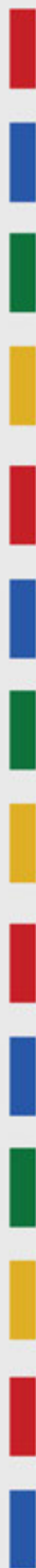
TOM 3

pod redakcją

**Żanny Sładkiewicz, Aleksandry Klimkiewicz,
Marty Noińskiej**

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU GDAŃSKIEGO

PERSWAZJA JĘZYKOWA W RÓŻNYCH DYSKURSACH

PERSWAZJA JĘZYKOWA W RÓŻNYCH DYSKURSACH

TOM 3

pod redakcją

**Żanny Sładkiewicz, Aleksandry Klimkiewicz,
Marty Noińskiej**

РЕЧЕВОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ В РАЗНЫХ ДИСКУРСАХ

TOM 3

под редакцией

**Жанны Сладкевич, Александры Климкевич,
Марты Ноиньской**

Recenzje

dr hab. Halina Bartwicka, prof. UKW

dr hab. Halina Chodurska, emer. prof. UP

dr hab. Grzegorz Ojcewicz, prof. UWM

Redakcja wydawnicza

Justyna Widzicka

Redakcja i korekta tekstów w języku rosyjskim

Jelena Jegorowa

Korekta tekstów w języku angielskim

Marta Noińska

Projekt okładki i stron tytułowych

Piotr Paczuski

Skład i łamanie

Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana z działalności statutowej Wydziału Filologicznego

Uniwersytetu Gdańskiego w ramach grantu dla młodych naukowców

i uczestników studiów doktoranckich nr 538-F250-B671-18

© Copyright by Uniwersytet Gdański

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-801-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206

e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl

www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa

Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego

ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

tel. 58 523 14 49; fax 58 551 05 32

Spis treści

Słowo wstępne.	9
Вступительное слово	15
ROZDZIAŁ PIERWSZY Dyskursy komunikacji interpersonalnej i publicznej. Polifonia dyskursów	
ГЛАВА ПЕРВАЯ Дискурсы межличностной и общественной коммуникации. Полифония дискурсов	
Grażyna Habrajska Изменение поля интерпретации в разных дискурсах	23
Zoja Nowożenowa Aleksandra Klimkiewicz Речевоздействующий потенциал иноязычного слова в разных типах дискурсов	42
Ольга Фролова Речевая манипуляция: жанр, референция, модальность	57
Елена Борисова Лидия Матвеева Речевое воздействие в психологическом и лингвистическом рассмотрении	69
Beata Pastwa-Wojciechowska Między perswazją a manipulacją, czyli jak być skutecznym i żyć w zgodzie z sobą pomimo naruszania prawa	77
Эмма Яковлева Суггестивный потенциал ролевых отношений в многостороннем дискурсе (на примере спонтанного полилога)	95
Никита Пробст Прагматический потенциал вопросительно-побудительных конструкций как инструмента управления собеседником	101
Елена Маринова Латиница в визуальном облике современного российского города: механизм воздействия и социальная оценка явления	109

Danuta Stanulewicz	
O roli określeń barw w budowaniu marki – na przykładzie serii kosmetyków Couleurs Nature firmy Yves Rocher	117
Beata Jędrzejczak	
(Orto)graficzne środki perswazji w sloganach reklamujących polskie marki terytorialne	135
ROZDZIAŁ DRUGI Dyskursy mediów i polityki	
ГЛАВА ВТОРАЯ Медийный и политический дискурсы	
Katarzyna Kłosińska	
Potencjał perswazyjny tzw. pasków	149
Людмила Зубанова	
Индивидуальная манифестация в пространстве публичной медийной коммуникации: современные социокультурные тренды	160
Анастасия Беловодская	
Власть симулякра в эпоху новых медиа: к вопросу об изучении информационных аномалий в цифровом медиaprостранстве	168
Михаил Федосюк	
Коллективное портретирующее интервью как средство воздействия на интервьюируемых	193
Ирина Кукса	
Модальные экспликатory речевого воздействия в медийном дискурсе (на материале первых российских газет).	203
Татьяна Гимранова	
Специфика речевого воздействия в политическом дискурсе: косвенные тактики	210
Олеся Шарафутдинова	
«Язык власти» в современном медиатизированном обществе: образ России в Посланиях Федеральному собранию	218
Żanna Śladkiewicz	
«Я ничего говорить не буду, а то опять чего-нибудь скажу»: абerrационный контент публичного дискурса в ракурсе смыслоporождения (категории осмысленности и бессмысленности)	227

Елена Колосова

Юмор как эффективное средство речевого воздействия в массмедиа 246

Marta Noińska

Funkcja fatyczna w gatunku orędzia bożonarodzeniowego
monarchów brytyjskich 254

Kamila Miłkowska-Samul

Retoryka pogardy: strategie dyskredytacyjne w dyskursie antyimigranckim
w polskich i włoskich mediach społecznościowych 265

Katarzyna Skała

„Nikt nie ma prawa was bić!”: manipulacja językowa
w kosowskich przemówieniach Slobodana Miloševicia 280

Magdalena Szulc

Nie składamy parasolek, czyli językowe środki perswazji #CzarnegoProtestu
w mediach społecznościowych 290

Monika Babiś

Manipulacja w prasie kobiecej na podstawie czasopism
„Be Active”, „Women’s Health” i „Shape”
oraz jej wpływ na współczesny wizerunek kobiety 299

O Autorach / Сведения об авторах 313

Słowo wstępne

Kto ma język, ten „ma” świat.

Hans Georg Gadamer

Oddajemy do rąk Czytelnika kolejny, trzeci tom z cyklu *Perswazja językowa w różnych dyskursach*, powstały pod auspicjami Katedry Pragmatyki Komunikacji i Akwizycji Języka Instytutu Rusycystyki i Studiów Wschodnich Uniwersytetu Gdańskiego oraz Pracowni Badań nad Perswazją Językową afiliowanej przy Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego. Zebrane w monografii teksty stanowią pokłosie II Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Mowa. Człowiek. Świat”, która odbyła się w dniach 10–11 maja 2018 roku na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego pod Honorowym Patronatem Prezydenta Miasta Gdańska Pawła Adamowicza.

Dynamiczne zmiany zachodzące w paradygmacie nowej sytuacji socjokulturowej i mocno stechnicyzowanych nowoczesnych mediów masowych implikują złożoną refleksję o aspektach sztuki komunikacji perswazyjnej i pozwalają na nowo odczytać znane słowa Hansa Georga Gadamera: „Kto ma język, ten «ma» świat”. Wielowymiarowość podejścia do pragmatykonu mechanizmów oddziaływania językowego, opierającego się na idei rozumienia mowy jako narzędzia inicjującego działalność kognitywną i behawioralną człowieka, skłoniła do refleksji nad komunikacją sugestywną i manipulacyjną przedstawicieli różnych dziedzin naukowych i szkół badawczych – lingwistów, medioznawców, literaturoznawców, psychologów, politologów, socjologów, historyków sztuki i pedagogów – z ośrodków polskich i zagranicznych.

Pytania o istotę oddziaływania językowego zachodzącego w różnych dyskursach stworzyły wielopłaszczyznową interdyscyplinarną perspektywę badawczą. Zamieszczone w niniejszej monografii teksty są wynikiem badań naukowych Autorów, ich przemyśleń i doświadczeń, a także rezultatem burzliwych dyskusji, jakie miały miejsce w trakcie dwudniowych obrad. Wszystkie teksty nawiązują do hasła przyświecającego konferencji – zagadnienia perswazji językowej i jej mechanizmów w różnych dyskursach. Podział tomu na rozdziały jest w dużej mierze konwencjonalny, podyktowany potrzebą przejrzystości struktury oddanej w ręce Czytelnika monografii.

Teksty zawarte w rozdziale pierwszym obejmują zagadnienia specyfiki oddziaływania językowego w poszczególnych dyskursach komunikowania interpersonalnego i publicznego – medialno-politycznym, potocznym, naukowym, urzędowym, artystycznym, ezoterycznym, reklamowym, urbanistycznym czy też psychopatologicznym. Szczególną uwagę Czytelnika zwracamy na otwierający tom artykuł Grażyny Habrajskiej, w którym proponowana jest nowa definicja pojęcia dyskursu. Zdaniem Autorki dyskurs stanowi obszar sensów powstałych w wyniku interpretacji tekstów pozostających w pamięci użytkowników i aktywowanych w zależności od potrzeb komunikacyjnych. Na przykładzie dyskursu potocznego, naukowego, urzędowego, publicystycznego i artystycznego badaczka pokazuje, że dyskursy rozwijają się w swoich własnych polach interpretacyjnych. Zoja Nowożenowa i Aleksandra Klimkiewicz omawiają, jaką rolę może odgrywać wyraz obcy w różnych rodzajach dyskursu – politycznym, reklamowym i mistyczno-ezoterycznym, demonstrując na podstawie bogatego materiału ilustracyjnego odmienny charakter oddziaływania pożyczek językowych na odbiorcę zróżnicowanych tekstów. Badaczki dostrzegają, iż siła pragmatyczna i realizacja funkcji oddziałującej w elementach obcojęzycznych odpowiadają parametrom instytucjonalizacji tekstów w badanych dyskursach. Olga Frołowa z kolei wyjaśnia istotę manipulacji w trzech jej aspektach – referencyjnym, modalnym i gatunkowym. Zabiegi manipulacyjne są bogato zilustrowane przykładami z radia Echo Moskwy, wypowiedziami politologów i przedstawicieli służb gospodarczych stolicy Rosji. Moskiewskie badaczki Jelena Borysowa i Lidia Matwiejewa, analizując zagadnienie oddziaływania językowego na odbiorcę w aspekcie psychologicznym i lingwistycznym, dowodzą, iż współzależność aspektów psychologicznych i językowych ma ogromne znaczenie dla wyboru odpowiednich strategii komunikacyjnych oraz środków ich realizacji. Kolejny artykuł rozwija perspektywę psychologiczną w badaniach nad oddziaływaniem językowym w komunikacji interpersonalnej. Przedmiotem lingwistyczno-psychologicznej analizy Beaty Pastwy-Wojciechowskiej są mechanizmy manipulacji językowej ze strony osób psychopatycznych. Autorka zaznacza, iż najskuteczniejszym sposobem obrony przed taką formą manipulacji jest zdobycie wiedzy o mechanizmach językowych. W bardzo ważnym artykule Emma Jakowlewa przedstawia wyniki wieloletnich badań nad sugestywnym potencjałem relacji w spontanicznym polilogu. Autorka ujmuje polilog w określone ramy, opisuje kryteria kształtowania polilogu i jego osobliwości: czynniki pozajęzykowe, rolę moderatora, liczbę uczestników, rolę rozmówców, ich status itp. Artykuł jest istotnym dopełnieniem opisu podstawowych form wypowiedzi ustnej (obok monologu i dialogu, którym w literaturze przedmiotu poświęcono znacznie większą uwagę). Praca stanowi także swego rodzaju wzorzec organizowania polilogu. Przedmiotem analizy w artykule Nikity Probst jest potencjał pragmatyczny konstrukcji pytająco-rozkazujących jako instrumentu oddziaływania na rozmówcę. Autor

pokazuje, że niektóre konstrukcje gramatyczne w określonych sytuacjach stają się instrumentem manipulacji, kamuflażu czy łagodzenia napięcia w toku komunikacyjnym. Jelena Marinowa w swoim tekście sygnalizuje rosnącą liczbę obco-brzmiących lub mających obcą dla rosyjskiej przestrzeni kulturowej postać graficzną napisów miejskich. Oceniając znaczenie społeczne tego zjawiska, Autorka słusznie zauważa, że choć tego rodzaju tabliczki, szyldy i napisy są prestiżowe, atrakcyjne i dowcipne w odczuciu ich twórców, w wielu wypadkach wywołują negatywne reakcje, gdyż łamią normy języka ojczystego. W artykule Danuty Stanulewicz-Skrzypiec szczegółowej analizie poddane są określenia barw, jakie w ostatnim dziesięcioleciu budowały markę kosmetyków naturalnych Yves Rocher. Autorka na podstawie badań rzeczowych (motywacja, struktura nazw kolorów) i rzetelnych danych statystycznych dokonuje wieloaspektowej rekonstrukcji obrazu współczesnej reklamy adresowanej głównie do kobiet. Kolejny artykuł – autorstwa Beaty Jędrzejczak – również podejmuje kwestie organizacji dyskursu reklamowego i przybliży Czytelnikowi kreatywne sposoby wykorzystywania różnorodnych zabiegów (orto)graficznych w sloganach polskich marek o zasięgu lokalnym.

Rozdział drugi niniejszego tomu poświęcony jest specyfice oddziaływania językowego w dyskursie medialnym i politycznym. Katarzyna Kłosińska zwraca uwagę na multimodalny charakter polskich programów telewizyjnych, w których komunikatowi słownemu towarzyszy pasek informacyjny (*ticker*). Autorka analizuje cechy gatunkowe oraz potencjał perswazyjny tzw. pasków. Czelabińska badaczka Ludmiła Zubanowa rozpatruje strategie związane z manifestacją indywidualności w publicznej komunikacji medialnej i prezentuje współczesne trendy w wymiarze socjokulturowym. Na podstawie bogatego materiału empirycznego (ponad 150 programów rosyjskich audycji telewizyjnych z lat 2017–2018) wyodrębnia kilka typów „bohaterów” współczesnej kultury komunikacyjnej: pragmatyczny hedonista, bezrefleksyjny konformista, zdystansowany sceptyk, skrajnie „wyindywidualizowany” mistrz i odpowiedzialny aktywista społeczny. Obszerny artykuł z zakresu problematyki komunikacji cyfrowej autorstwa Anastasji Biełowodskiej z Litwy poświęcony jest niezmiernie aktualnej kwestii tzw. fake newsów. Badaczka dowodzi, że Orwellowska wizja świata kontrolowanego i manipulowanego przez Wielkiego Brata powoli staje się rzeczywistością, w związku z czym trzeba opracować i wprowadzić w życie skuteczne środki zapobiegawcze. Z kolei Michaił Fiedosiuk charakteryzuje manipulacyjny potencjał replik dziennikarzy radiowych i telewizyjnych oraz jego wpływ na słuchaczy i osoby udzielające wywiadów. Na podstawie różnorodnego materiału ilustracyjnego Autor udowadnia, że nowy gatunek wywiadu – zespołowy wywiad portretujący – w szczególny sposób oddziałuje na odbiorcę: poprzez świadomie niegrzeczną formę wypowiedzi, niewysłuchiwanie odpowiedzi do końca oraz pytania zawierające fałszywe presupozycje dziennikarze manipulują rozmówcą,

w efekcie powodując wypaczenie intencji osoby udzielającej wywiadu. Artykuł Iriny Kuksy poświęcony jest modalnym eksplikatorom w tekstach pierwszych gazet rosyjskich. Analizując treści pochodzące z rękopiśmiennej gazety „Вести-Куранты” oraz pierwszej rosyjskiej gazety drukowanej „Ведомости времени Петра Великого”, Badaczka dowodzi, że już w tamtych czasach obok tonacji obiektywnej autorzy tekstów publicystycznych wyrażali własne oceny i emocje, stosując zestaw środków ekspresyjnych podobny do warsztatu dziennikarzy współczesnych: czasowniki, przymiotniki, zaimki, określane jako modalne. Kilka artykułów przybliży zagadnienia dotyczące politycznego segmentu dyskursu medialnego. Tatiana Gimranowa analizuje teksty wystąpień dwóch znaczących polityków rosyjskich – Władimira Putina i Siergieja Ławrowa – pod kątem stosowania w nich pośrednich taktyk komunikacji. Autorka omawia siłę oddziaływania komplementu, aluzji i żartu. Olesia Szarafutdinowa poprzez analizę słów kluczowych w tekstach politycznych z wykorzystaniem narzędzi lingwistyki korpusowej dokonuje analizy wizerunku Rosji w listach do Zgromadzenia Federalnego. Choć język polityków jest opisany dość szeroko, zagadnienia związane z nim stanowią wciąż atrakcyjny obiekt badawczy, gdyż przejrzysta komunikacja polityczna nie jest sprawą oczywistą. Żanna Śładkiewicz omawia niektóre typy aberracji znaczeniowej w dyskursie medialno-politycznym oraz prezentuje mechanizmy ukierunkowane na eliminację poczytalności oponenta jako aktora politycznego poprzez wskazanie na jego nieadekwatność. Kolejna grupa tekstów poświęcona jest poszczególnym aspektom i narzędziom dyskursu medialnego. Jelena Kołosowa rozpatruje humor jako efektywny środek oddziaływania językowego w mediach. Marta Noińska poddaje szczegółowemu oglądowi zespół faktycznych środków semiotycznych (zarówno językowych, jak i ekstralingwistycznych), których celem jest nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktu z odbiorcą w specyficznym gatunku medialnym, jaki stanowi orędzie bożonarodzeniowe monarchów brytyjskich. Znaczący wektor dyskursu medialno-politycznego rozwija się w perspektywie nakreślonej przez niemieckiego publicystę Wilhelma Schwebela: „Kto wie, jak sterować opinią niezadowolonych, decyduje o losie ludzkości”, czego dowodem są kolejne teksty badaczy polskich. Kluczową kwestią, którą porusza artykuł Kamili Miłkowskiej-Samul, jest antyimigrancki dyskurs w polskich i włoskich mediach społecznościowych i jego wykładniki językowe. Rosnące znaczenie sieci społecznościowych jako cyfrowej agory, w której zachodzą interakcje polityczne, implikuje ich wpływ na rzeczywiste działania społeczne. Autorka rozpatruje dyskryminację antyimigrancką na Facebooku jako część tzw. retoryki pogardy. Katarzyna Skala z kolei analizuje manipulację językową w kosowskich przemówieniach lidera Jugosławii i Serbii Slobodana Miloševicia, które otworzyły mu drogę do kariery politycznej. W artykule Magdaleny Szulc omówione są sposoby językowych działań perswazyjnych w mediach społecznościowych w odniesieniu do Ogólnopolskich Strajków Kobiet jako znaku

sprzeciwu wobec propozycji zaostrzenia ustawy antyaborcyjnej. Tom zamyka tekst Moniki Babiś poświęcony taktykom manipulacyjnym w wybranych czasopismach kobiecych i ich wpływowi na współczesny wizerunek czytelniczek.

Chciałybyśmy serdecznie podziękować wszystkim Autorom tekstów zamieszczonych w tomie trzecim, którzy swoimi badaniami potwierdzili znaną tezę Andrzeja Batko: „skuteczna komunikacja polega na przeprowadzeniu Twojego rozmówcy z miejsca, w którym się znajduje, do miejsca, w którym Ty chcesz, aby się znalazł”¹. Wszystkie techniki perswazyjne przeanalizowane przez Autorów niniejszej monografii mają na celu zmianę stanu epistemicznego lub behawioralnego odbiorcy komunikatu. Nowa konfiguracja przestrzeni komunikacyjnej z uwzględnieniem nowoczesnych narzędzi przekazu informacji implikuje coraz bardziej wyszukane formy wypowiedzi sugestywnej, hipnotyzującej, co otwiera nowe perspektywy badawcze.

Szerokie spektrum koncepcji, poszukiwań i obserwacji badawczych, a także interdyscyplinarny charakter tej publikacji wymagały od Recenzentów wielkiego nakładu pracy, wnikliwości i cierpliwości. Wyrazy szczególnej wdzięczności kierujemy do Pani Profesor Haliny Bartwickiej, Pani Profesor Haliny Chodurskiej i Pana Profesora Grzegorza Ojcewicza za rzeczowe zaopiniowanie tekstów. Wysoce kompetentna ocena Recenzentów, istotne uwagi i sugestie przyczyniły się do finalnego kształtu i poziomu naukowego poszczególnych podrozdziałów tej monografii.

Mamy nadzieję, że redagowana przez nas publikacja spotka się z Państwa życzliwym przyjęciem, stając się przyczynkiem, a jednocześnie zachętą do dalszego zgłębiania zagadnień perswazji językowej, zrozumienia mechanizmów, stosowanych strategii i taktyk szeroko pojętego oddziaływania w rozmaitych sferach komunikacyjnych.

*Żanna Śladkiewicz
Aleksandra Klimkiewicz
Marta Noińska*

¹ A. Batko, *Sztuka perswazji, czyli język wpływu i manipulacji*, Gliwice 2005, s. 56.

Вступительное слово

Тот, кто имеет язык, «имеет» мир.

Ганс Георг Гадамер

Мы представляем читателю очередной, третий, том из цикла *Речевое воздействие в разных дискурсах*, инициированного кафедрой прагматики коммуникации и лингводидактики, функционирующей в структуре Института русистики и востоковедения Гданьского университета, а также Лабораторией по исследованию речевого воздействия, действующей на филологическом факультете Гданьского университета. Включенные в научный сборник тексты были представлены на II Международной научной конференции „Речь. Человек. Мир”, которая состоялась 10–11 мая 2018 года на филологическом факультете Гданьского университета под почетным патронатом мэра Гданьска Павла Адамовича.

Динамические трансформации, происходящие в парадигме новой социокультурной ситуации и высокотехнологичных средств массовой информации, побуждают к глубокому и всестороннему размышлению об аспектах искусства убеждающей коммуникации и позволяют по-новому перечитать знаменитые слова Ганса Георга Гадамера: «Тот, кто имеет язык, “имеет” мир». Многомерность подхода к прагматикону механизмов речевого воздействия, основанного на идее понимания речи как инструмента, инициирующего когнитивную и поведенческую деятельность человека, побудила к рефлексии о суггестивной и манипулятивной коммуникации представителей различных научных дисциплин и научно-исследовательских школ – лингвистов, медиаведов, литературоведов, психологов, политологов, социологов, историков искусства и педагогов – из польских и зарубежных академических центров.

Вопросы о сущности языкового взаимодействия в различных дискурсах повседневного общения оформили многоплановую интердисциплинарную исследовательскую перспективу. Включенные в монографию тексты являются результатом научных изысканий авторов, их размышлений и экспериментов, а также плодом оживленного обсуждения в ходе двухдневного заседания секций. Все статьи в разных ракурсах относятся к ключевой идее

конференции – изучению вопросов речевого воздействия и его механизмов в различных типах дискурса. Деление тома на разделы в значительной степени условно и продиктовано требованием прозрачной структуры предлагаемой вниманию читателя монографии.

Тексты, объединенные в первую главу, касаются вопросов специфики речевого воздействия в дискурсах межличностной и общественной коммуникации – медийно-политическом, разговорном, научном, официально-деловом, художественном, эзотерическом, рекламном, урбанистическом или психопатологическом. Мы обращаем особое внимание на открывающую сборник статью Гражины Хабрайской, в которой предлагается новое определение понятия «дискурс». По мнению автора, дискурс представляет собой область значений, возникших в результате интерпретации текстов, остающихся в памяти пользователей и активизирующихся в зависимости от потребностей общения. Тезис о том, что дискурсы развиваются в собственных интерпретационных полях, исследователь обосновывает на примере разговорного, научного, юридического, публицистического и художественного дискурсов. Зоя Новоженова и Александра Климкевич рассматривают роль заимствованного слова в различных типах дискурсов – политическом, рекламном и эзотерическом, демонстрируя на основе обширного иллюстративного материала различия в воздействии языковых заимствований на адресата отдельных типов текста. Исследователи отмечают, что прагматическая сила и реализация персуазивной функции иноязычных элементов коррелируют с параметрами институционализации текстов в исследуемых дискурсах. В статье Ольги Фроловой сущность манипуляции объясняется в трех ее аспектах: референтном, модальном и жанровом. Манипулятивные приемы богато иллюстрируются примерами из текстов радио «Эхо Москвы», высказываний политологов и представителей муниципальных служб столицы России. Московские исследовательницы Елена Борисова и Лидия Матвеева, рассматривая категорию речевого воздействия на адресата в психологическом и лингвистическом ракурсе, доказывают, что взаимозависимость этих аспектов имеет важное значение для выбора соответствующих коммуникативных стратегий и средств их реализации. Следующая статья также развивает психологическую перспективу в исследовании речевого воздействия в межличностном общении. Предметом лингво-психологического анализа Беаты Паствы-Войцеховской являются механизмы языковой манипуляции со стороны лиц, страдающих психопатией. Как отмечает автор, наиболее эффективным способом защиты от такой формы манипуляции является получение знаний о речевых механизмах, посредством которых она осуществляется. Новаторский текст Эммы Яковлевой представляет результаты многолетних исследований суггестивного потенциала отношений коммуникантов при спонтанном полилоге.

Автор помещает полилог в определенные рамки, описывает критерии конструирования полилога и его особенности: экстралингвистические факторы, роль модератора, количество участников, их роли и статус и т.д. Статья представляет собой существенное дополнение к описанию трех основных форм устной речи (наряду с монологом и диалогом, которым в научной литературе уделено гораздо больше внимания), а также является своего рода образцом организации полилога. Предмет анализа в статье Никиты Пробста – прагматический потенциал вопросительно-побудительных конструкций как инструмента управления собеседником. Автор экспонирует сущность некоторых грамматических конструкций, в определенных ситуациях становящихся инструментом манипуляции, маскировки интенций или средством снятия напряжения в процессе коммуникации. Елена Маринова затрагивает проблему засилья чужих для российского культурного пространства иноязычных элементов в графическом оформлении городских надписей, давая социальную оценку этому явлению. Автор справедливо отмечает, что такие знаки, вывески, надписи, являющиеся, по мнению их создателей, престижными, привлекательными и остроумными, во многих случаях вызывают негативную реакцию, поскольку они нарушают нормы родного языка. В статье Дануты Станулевич-Скшипец подробно проанализированы цветовые номинации торговой марки Yves Rocher за последние десятилетия. Автор представляет многогранную реконструкцию образа современной рекламы, адресованной преимущественно женщинам, опираясь на предметное исследование (структура колорем, мотивация их выбора) и детальные статистические данные. Статья Беаты Енджейчак также посвящена организации рекламного дискурса и креативным способам использования многообразных (орфо)графических приемов в слоганах польских брендов локального диапазона.

Во втором разделе сборника помещены тексты, раскрывающие особенности речевого воздействия в медийно-политическом дискурсе. Катажина Клосиньска представляет анализ мультимодального характера польских телевизионных программ, в которых сообщение диктора сопровождается появляющимся на экране текстом. Челябинский исследователь Людмила Зубанова рассматривает стратегии, связанные с индивидуальной манифестацией в общественной медиакommunikации и представляет современные тенденции в социокультурном измерении. На основе богатого эмпирического материала (более 150 передач российских телепрограмм 2017–2018 гг.) автор выделяет несколько типов «героев» современной коммуникационной культуры: прагматический гедонист, нерелексирующий конформист, дистанцировавшийся скептик, гражданский активист, «самозамкнутый» мастер. Обширная статья Анастасии Беловодской из Литвы посвящена актуальной проблеме так называемых фейковых новостей в пространстве

цифровой медиакommunikации. Исследователь доказывает, что оруэллианское видение мира, контролируемого и управляемого Большим Братом, постепенно становится реальностью, в связи с чем необходимо разработать и внедрить эффективные средства правовой защиты. В свою очередь, Михаил Федосюк характеризует манипулятивный потенциал реплик радио- и тележурналистов и их влияние на слушателей и интервьюируемых. Основываясь на разнообразном иллюстративном материале, автор доказывает, что новый тип интервью – коллективное портретирующее интервью – оказывает особое влияние на получателя: посредством преднамеренно грубой формы речи, перебивок, вопросов, содержащих ложные presuppositions, извращения смысла ответов журналисты манипулируют адресатом, в результате чего происходит искажение коммуникативных намерений интервьюируемого. Статья Ирины Куксы посвящена модальным экспликатрам в текстах первых российских газет. Анализируя тексты из рукописной газеты «Вести-Куранты» и первой русской печатной прессы «Ведомости времени Петра Великого», автор отмечает, что уже в то далекое время, наряду с объективным изложением фактов, авторы публицистических текстов высказывали собственную оценку и эмоции, используя набор средств, сходный с инструментарием современных журналистов: употребление модальных глаголов, имен прилагательных и местоимений.

В нескольких следующих статьях рассматривается проблематика политического сегмента медиадискурса. Татьяна Гимранова анализирует гипертексты двух значимых российских политиков – Владимира Путина и Сергея Лаврова – с точки зрения использования ими косвенных коммуникативных тактик. Автор описывает персуазивную силу комплимента, аллюзии и шутки. Олеся Шарафутдинова путем анализа ключевых слов в политических текстах с использованием инструментов корпусной лингвистики проводит анализ образа России в посланиях к Федеральному собранию. На сегодняшний день язык политики описан довольно детально, и тем не менее этот ракурс по-прежнему привлекателен для исследователей, поскольку прозрачность коммуникации в сфере политики не является очевидным вопросом. Жанна Сладкевич описывает некоторые типы смысловой аберрации в политическом медиадискурсе и представляет языковые механизмы текстуализации новых смыслов, обусловленные социально-экономическим контекстом. Елена Колосова рассматривает юмор как эффективное средство языкового воздействия в средствах массовой информации. Марта Ноиньска производит детальный анализ комплекса фатических семиотических средств (как языковых, так и других кодов), целью которых является установление и поддержание контакта с адресатом в таком специфическом медиажанре, как рождественское поздравление британских монархов.

Значимый вектор медийно-политического дискурса развивается в перспективе, очерченной немецким публицистом Вильгельмом Швобелем: «Кто умеет манипулировать мнением недовольных, определяет судьбу человечества», доказательством чему служат тексты польских исследователей. Ключевым объектом, который рассматривается в статье Камилы Милковской-Самул, является антиэмигрантский дискурс в польских и итальянских социальных сетях и его языковые экспоненты. Растущее значение социальных сетей как цифрового пространства, в котором происходит политическое взаимодействие, обуславливает их влияние на реальные общественные действия. Автор рассматривает дискриминацию эмигрантов в сети Facebook как часть так называемой риторики презрения. Катажина Скала анализирует языковую манипуляцию в косовских выступлениях лидера Югославии и Сербии Слободана Милошевича, которые открыли ему путь к политической карьере. В статье Магдалены Шульц освещаются способы языковой персуазии в высказываниях участников развернувшейся в социальных сетях общепольской дискуссии по поводу ужесточения закона об абортах. Том закрывает текст Моника Бабись, посвященный манипулятивным тактикам в избранных женских журналах и их влиянию на актуальный образ читательницы.

Мы хотели бы искренне поблагодарить всех авторов данного сборника, которые своими исследованиями подтвердили известный тезис Анджея Батко: «эффективное общение заключается в проведении вашего собеседника с того места, где он находится, к тому месту, в котором вы хотите, чтобы он был»¹ (перевод – Ж.С.). Все персуазивные приемы и техники, проанализированные в данной монографии, направлены на изменение эпистемического или поведенческого статуса получателя сообщения. Заметим при этом, что новая конфигурация коммуникативного пространства с учетом современных средств передачи информации имплицитно все более изощренные формы суггестивной, гипнотической коммуникации, что, в свою очередь, открывает перед нами новые перспективы исследований.

Широкий спектр концепций, поисков и научных выводов, а также междисциплинарный характер данной публикации потребовали от рецензентов колоссальной работы, внимания и терпения. Мы выражаем особую благодарность профессорам Халине Бартвицкой, Халине Ходурской и Гжегожу Ойцевичу за высокопрофессиональный подход к оцениваемым трудам. Компетентное мнение рецензентов, их ценные замечания в значительной степени способствовали утверждению окончательной формы текстов и высокого научного уровня подразделов настоящей монографии.

¹ A. Batko, *Sztuka perswazji, czyli język wpływu i manipulacji*, Gliwice 2005, с. 56.

Мы надеемся, что редактируемая нами публикация будет благосклонно принята читателями и станет стимулом для дальнейшего изучения вопросов персуазивной коммуникации, понимания механизмов, стратегий и тактик речевого воздействия в различных типах дискурсов.

*Жанна Сладкевич
Александра Климкевич
Марта Ноиньска*

Ludzie są gotowi zrobić wszystko,

jeśli tylko da się im coś, w co uwierzą

Chris Culver

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-801-6